

Obsah přednášek Demografie

- **1 OBECNÉ PROBLÉMY DEMOGRAFIE**
- **2 DEMOGRAFICKÉ A GEODEMOGRAFICKÉ JEVY A ZPŮSOBY JEJICH ZJIŠŤOVÁNÍ**
- **3 ANALÝZA STRUKTURY OBYVATELSTVA**
- **4 ANALÝZA DEMOGRAFICKÉ REPRODUKCE**
- **5 ÚMRTNOST A NEMOCNOST I**
- **6 ÚMRTNOST A NEMOCNOST II**
- **7 SŇATEČNOST A ROZVODOVOST**
- **8 PORODNOST A PLODNOST**
- **9 CELKOVÉ CHARAKTERISTIKY PŘIROZENÉ REPRODUKCE**
- **10 POPULAČNÍ ODHADY A PROJEKCE**
- **11 ŠIRŠÍ PODMÍNĚNOSTI POPULAČNÍHO VÝVOJE**
- **12 DEMOGRAFIE POPULACÍ I - POPULAČNÍ VÝVOJ SVĚTA, REGIONŮ A ZEMÍ**
- **13 DEMOGRAFIE POPULACÍ II - POSTAVENÍ ČR V DEMOGRAFICKÉM VÝVOJI SVĚTA**
- **14 POPULAČNÍ TEORIE A POLITIKA**
- **15 SOUČASNÉ TENDENCE POPULAČNÍHO VÝVOJE ČR**

Z čeho se budete učit

- **DSO Demografie**
- **e – přednášky**
- **POT – data zemí světa na ISU**

První pomoc

- **vyst@econ.muni.cz**
- **mobil 777802509 – po obědě**

Demografie I

1. Obecné problémy demografie

1.1. Objekt a předmět demografie

1.2. Vztah demografie k jiným předmětům

1.3. Specifikace předmětu demografie a její
vnitřní diferenciaci

1.4. Historie demografie

1.5. Demografické instituce, časopisy,
učebnice

Demografie

- Je empirický obor
- Stojí na rozhraní přírodních a společenských věd
- Jako vědecká disciplína vznikla v roce 1662

Většinou je velmi obtížné určit počátek té které vědecké disciplíny. To neplatí o demografii. Její počátek může být stanoven zcela přesně: leden 1662.

B. C. Uralnis

1.1. Objekt a předmět demografie

- Název demografie pochází z řeckých slov *démos (lid)* a *grafein (psát, popisovat)*.
- OBJEKTEM demografického studia jsou
LIDSKÉ POPULACE
- PŘEDMĚTEM demografického studia je
DEMOGRAFICKÁ REPRODUKCE
- S procesem demografické reprodukce
jsou spojeny demografické události (jevy)

1.2. Vztah demografie k jiným oborům

- Z nepřetržité **reprodukce života**, která je shodná pro každý živočišný druh, se u člověka stává dvojitý vztah - člověk reprodukuje jednak nové jedince plozením a stará se o zachování druhu (**vztah přirozený**), jednak reprodukuje prací materiální předpoklady existence své i celé populace (**vztah společenský**).

1.3 Vymezení demografie, její vnitřní diferenciacce a vnější návaznosti

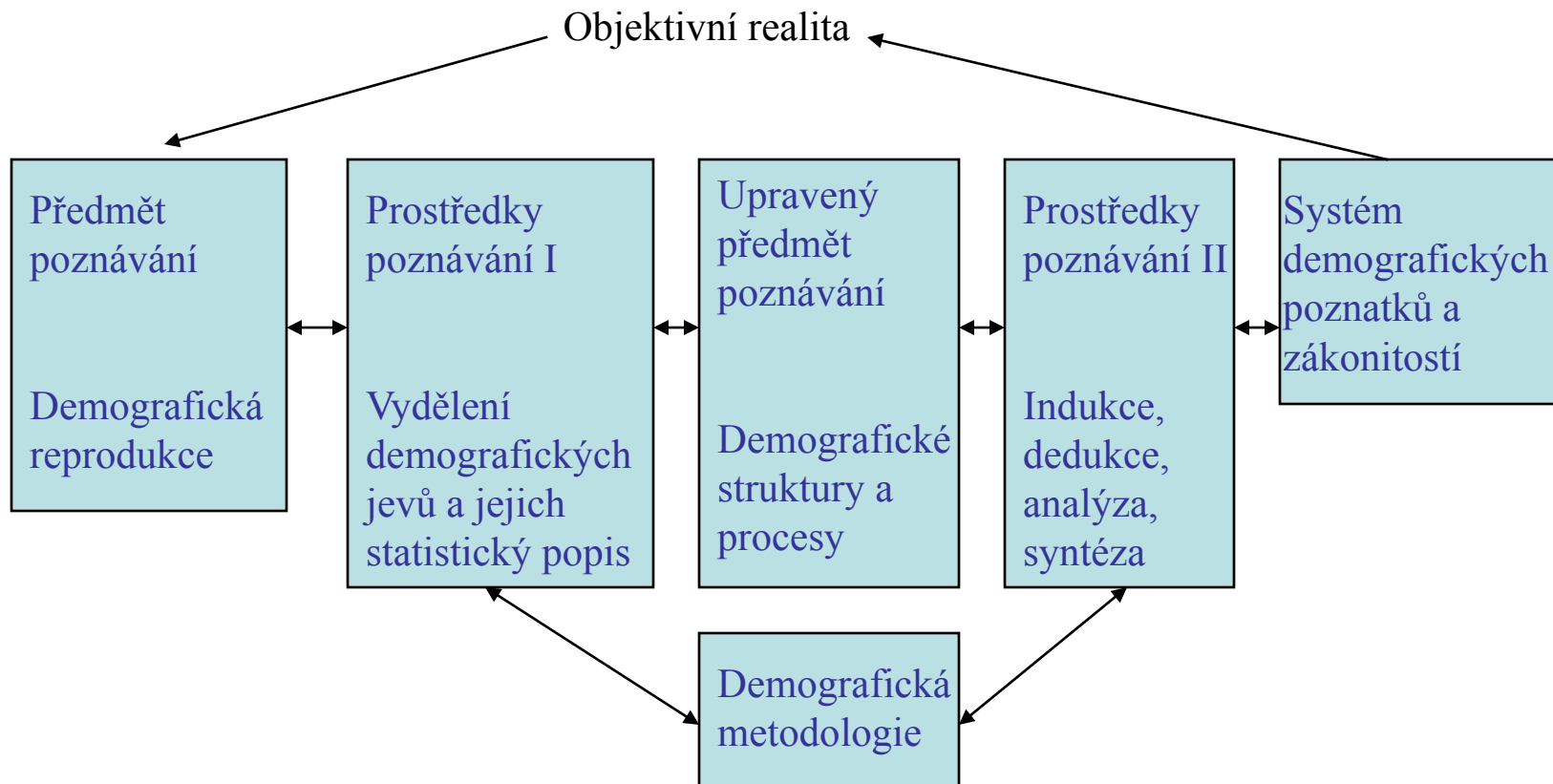

Demografii lze vymezit dvojím způsobem:

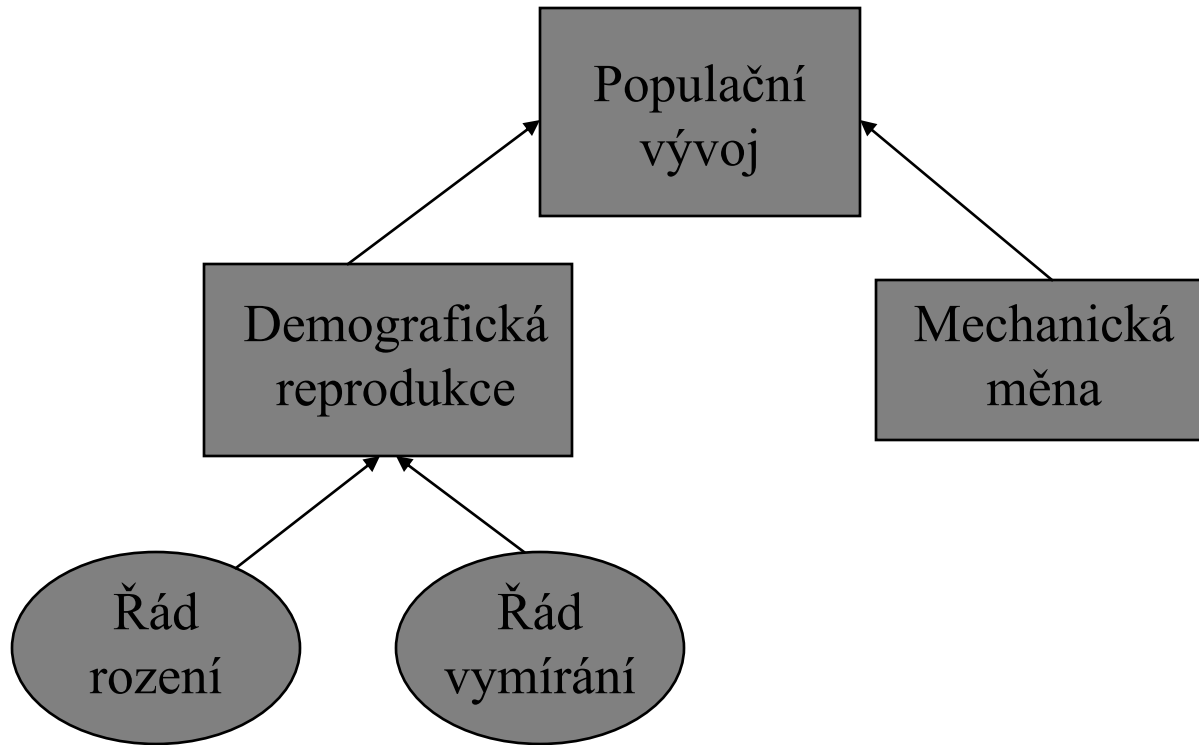
- Jako elementární specifický obor, poznávající zákonitosti vývoje demografických systémů, tj. demografické reprodukce jako omezeného výsledného procesu.
- Jako obor různé úrovně komplexity, zahrnující do předmětu svého studia nejen vývoj demografických systémů jako výsledný proces, ale i podmínky a důsledky tohoto procesu, a to nejen v bezprostřední návaznosti na demografickou reprodukci.

pozn.: Demografický systém je tvořen lidmi, jejich vlastnostmi, které podmiňují demografickou reprodukci a demografických vztahů mezi nimi.

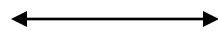
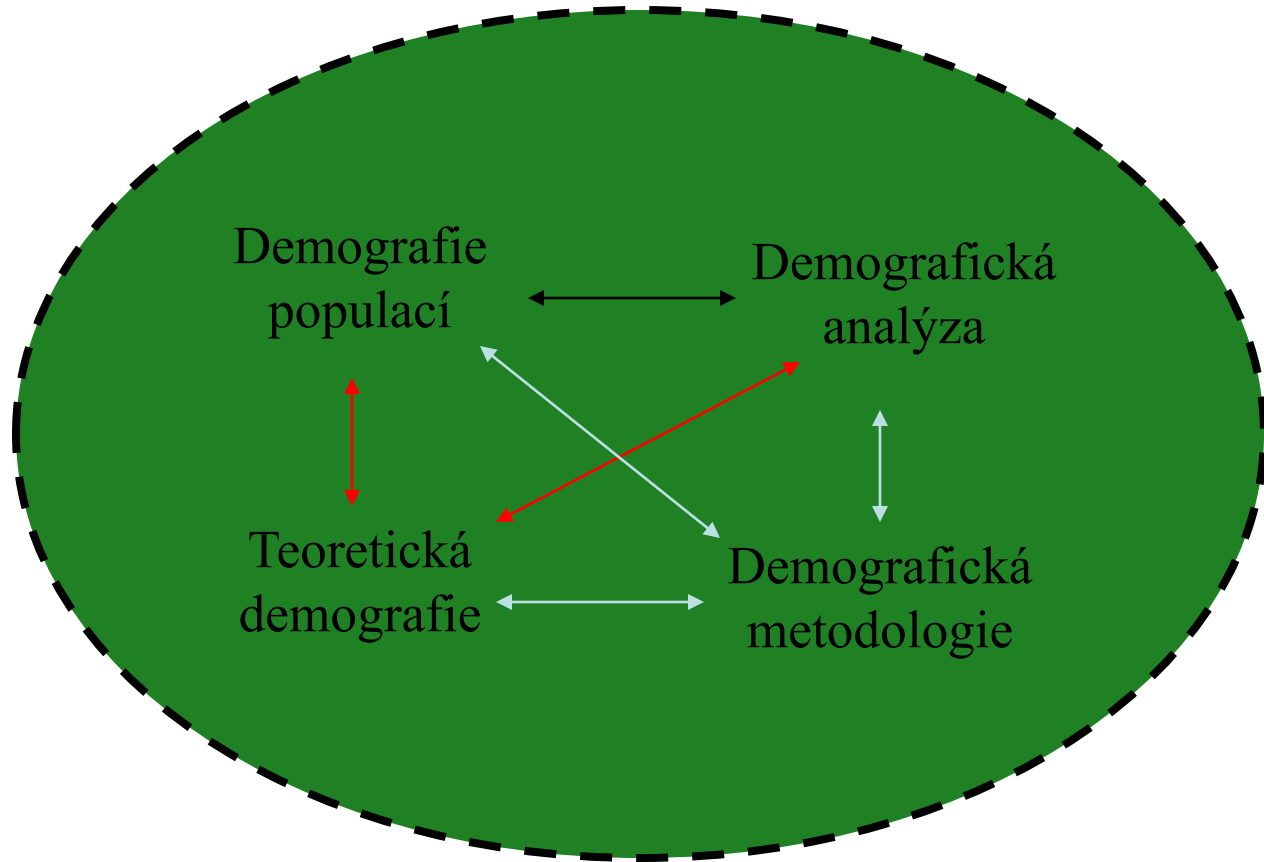
Postup poznávání v demografii

Schéma populačního vývoje

Vnitřní diferenciaci demografie

Sféra postupného vydělování, resp. postupné syntézy předmětu

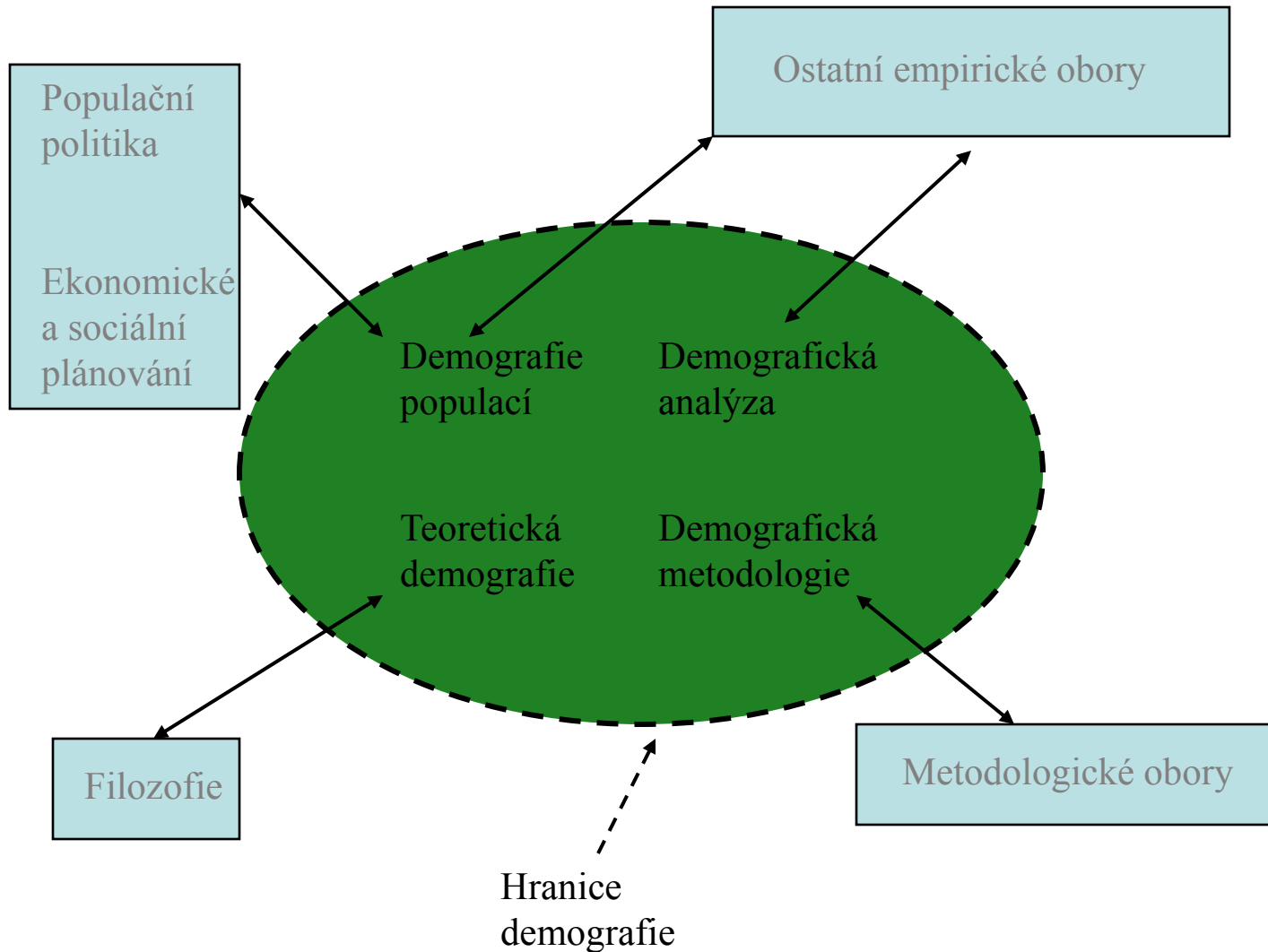

Sféra postupné generalizace, resp. specifikace předmětu

Sféra postupné metodologické formalizace, resp. konkretizace

Vnější návaznosti demografie

Vybrané demografické subdisciplíny

- Paleodemografie
- Historická demografie
- Regionální demografie
(při studiu populačního vývoje se dostává do úzkého styku s geografií, a to zejména s *geodemografií* n. *geografií obyvatelstva*)
- Ekonomická demografie
- Sociální demografie

Demografické události (jevy)

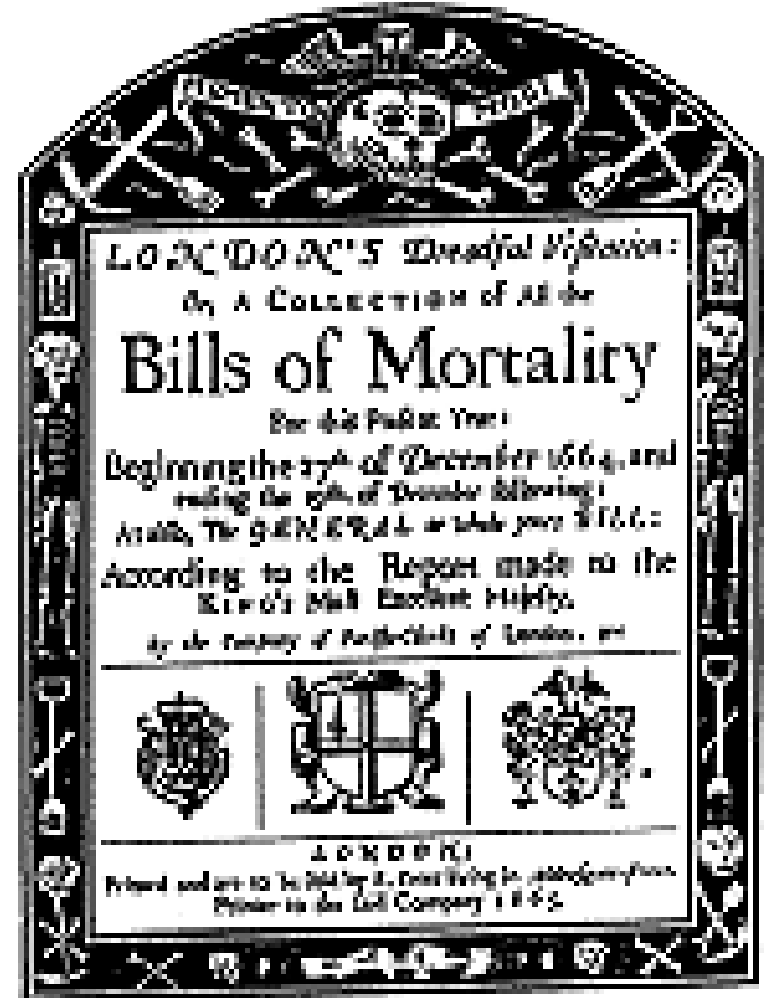
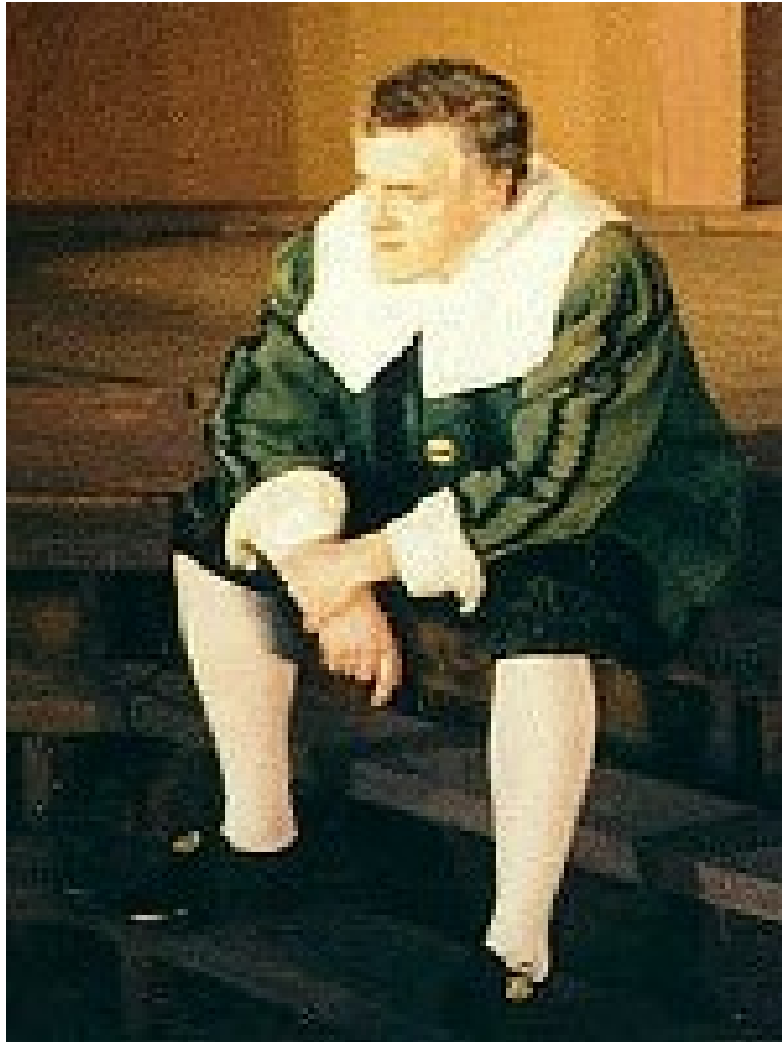
- narození
- úmrtí
- potrat
- sňatek
- rozvod
- ovdovění
- nemoc

1.4 Historie demografie

John GRAUNT (1620 – 1674)

zakladatel demografie

- Dílo – „**Natural and Political Observation, made upon the Bills of Mortality**“ z roku 1662.
  - demografické jevy poznával jako jevy hromadné.
    - Jako první objevil při studiu úmrtnosti v Londýně určité zákonitosti, platné pro celé soubory.
  - Odhalil např. poměr mezi počtem mužů a žen v populaci a stabilní poměr mezi počtem narozených chlapců a děvčat, stanovil jej poměrem 14:13 ve prospěch chlapců.
  - Dále se zabýval řádem vymírání podle věkových skupin, který tvoří základ úmrtnostních tabulek.
    - přínos pro vytvoření statistické metody poznávání.

Edmund Halley (1656 – 1742)

*An Estimate
of the Degrees of Mortality of Mankind*

anglický astronom, na konci 17. století zkonstruoval první úmrtnostní tabulky na základě záznamů o úmrtích a porodech a odhadl předpokládané počty lidí v relativně uzavřené, stacionární populaci podle jednotlivých věkových skupin za poměrně dlouhé období, 84 let. (znám především jako objevitel komety!!!)

William Petty ( ) ekonom

- Dílo: Politická aritmetika (1672)
  - začíná pracovat s teorií pravděpodobnosti, která je schopna předvídat mnohé události
  - statistické zákonitosti

- **Johann SUSSMILCH** (1770 - 1767) - luteránský duchovní, ovlivněn Grauntovým dílem
  - první formuloval "zákonitosti čísel", věnoval se studiu úmrtnosti a statistických zákonitostí
  - Největší zásluhou je, že vzbudil široký zájem o nejrůznější stránky demografické reprodukce.
  - Dílo: ***Die Göttliche Ordnung in den Veränderungen des menschlichen Geschlechts, aus der Geburt, dem Tode und der Fortpflanzung desselben erwissen***
  - Božský řád** - zkoumal sekundární poměr, je to boží vůle, je potřeba mnoho mužů, aby ještě zbyli pro službu bohu.

Thomas Robert MALTHUS (1766 – 1834) profesor politické ekonomie

- pastor anglikánské církve a profesor nových dějin a ekonomie, symbol všech autorů, kteří se staví nepříznivě k početnímu růstu obyvatelstva.
- Problematikou demografické reprodukce se hlouběji nezabýval, pouze vyjádřil a formalizoval vztah mezi růstem úživných prostředků a početním růstem populace a povýšil ho na zákon. Populační princip spočívá v tom, že růst obyvatelstva neustále směřuje k převýšení hranice dané prostředky obživy. Populace rostou geometrickou řadou, obživa aritmetickou. Sociální bída a nezaměstnanost jsou tudíž důsledky příliš rychlého rozmnožování lidí.

Dílo: ***An Essay on the Principle of Population, As It Affects the Future Improvement of Society***

Studium populačních otázek na konci 18. a po celé 19. století bylo ovlivněno rostoucím zájmem o ekonomické, sociální a politické problémy, a to především v Anglii a Francii. Během 19. století došlo k největšímu pokroku ve výzkumu procesu úmrtnosti. Rozšířily se znalosti o podmínkách, které působí na četnost úmrtí a zlepšily se i metody jejich analýzy. To vedlo k zavedení měr úmrtnosti podle věku a pohlaví i metody přímé a nepřímé standardizace.

Otázky porodnosti byly mnohem méně středem pozornosti a metodicky významné práce v této oblasti jsou spíše výjimkou

Adolf Lambert Quetelet (1796 - 1874)

výrazná osobnost v historickém vývoji demografie.

- zpřesnění statistického zjišťování demografických dat, vypracoval zásady moderních sčítání lidu, ty poprvé uplatnil při belgickém sčítání lidu v roce 1846.
- založil v roce 1853 Mezinárodní statistický ústav, od roku 1911 má sídlo v Haagu.
(Původně Mezinárodní statistický kongres se sídlem v Bruselu)

Wilhelm Lexis (1837 - 1914) - navrhl demografickou síť a koncepčně připravil konstrukci hrubé a čisté míry reprodukce

Axel Gustav Sundbarg (1857 - 1917) - švédský demograf, publikoval klasifikaci věkových struktur v roce 1900.

Alfréd J. Lotka (1880 - 1949) - zkonstruoval modely stabilní populace, které mají základní význam v demografické analýze, a ukázal jejich návaznost na míry reprodukce. Na jeho práce navazuje současná demografická metodologie a též francouzská i americká škola.

Ve 20. století se v demografii nadále rozvíjely tendence nastoupené v minulosti. Silnou složkou se stává zejména demografická metodologie a na ní navazující demografická analýza. Méně se rozvíjely syntetické studie a demografické teorie. Tento vývoj, nastoupený na přelomu 19. a 20. století, je důsledkem rozšiřující se datové základny, zkvalitnění dat a zároveň i důsledkem stability vývoje demografických systémů.

Americká škola

Ansley J. Coale (1917) - přední představitel rozpracovával model stabilní populace, pokusil se ukázat na vnitřní vlastnosti a vazby stabilních modelů a na jejich možné použití k populačním projekcím. Model stabilní populace použil dále k vypracování modelů úmrtnostních tabulek generalizací tabulek existujících.

Francouzská škola

autoři této školy zdůrazňují obsah demografických procesů před formální dokonalostí a přesností jejich vyjádření.

Louis Henry (1911) - práce zabývající se měřením přirozené plodnosti, učebnice demografické analýzy, techniky populačních projekcí

Autoři dotýkající se teoretických otázek demografie:

Herbert Spencer (1820 - 1903) - nejstarší pokus o formulování demografických zákonitostí, jak biologický výklad populačního vývoje podle přirozených zákonů samoregulace

Corrad Gini (1884 - 1965) - teorie cyklického populačního vývoje

Alfred Sauvy (1898) - široký okruh demografických, sociologických a ekonomických otázek, které často přecházejí do ekonomické analýzy

Mezinárodní statistický institut

(International Statistical Institute, ISI)

- je jedna z nejstarších vědeckých asociací působících na celosvětové úrovni v současné době. Za jeho zárodek můžeme považovat Mezinárodní statistický kongres, který se sešel v roce 1853 z iniciativy známého ekonoma a statistika Adolpha Quételeta. Pokračující spolupráce tohoto druhu vedla v roce 1885 k založení Mezinárodního statistického institutu. Jde o autonomní společnost, která usiluje o rozvoj a zlepšení statistických metod a jejich aplikace prostřednictvím mezinárodních aktivit a spolupráce.

- Ve druhé polovině 20. století byly pro jednotlivé obory činnosti postupně zakládány sekce, které všechny vedle ISI jakožto celku získaly značnou mezinárodní autoritu v oblasti rozvoje statistické teorie i praxe a také vzdělávání statistiků. Šlo o tyto sekce:

1973: International Association of Survey Statistician (IASS)

1975: Bernoulli Society for Mathematical Statistics and Probability (BS)

1977: International Association for Statistical Computing (IASC)

1985: International Association for Official Statistics (IAOS)

1991: International Association for Statistical Education (IASE)

1995: Irving Fisher Society for Financial and Monetary Statistics

2005: International Society for Business and Industrial Statistics (ISBIS)

